

Irina Tkeshelashvili

Rosyjska propaganda w przestrzeni informacyjnej Gruzji przed i po konflikcie w sierpniu 2008 roku

Abstrakt

Niniejszy tekst jest próbą ukazania propagandowej polityki i odpowiednich działań Federacji Rosyjskiej wobec Gruzji przed konfliktem w sierpniu 2008 r. i po jego zakończeniu. Po zakończeniu konfliktu w sierpniu 2008 r. te działania przekształciły się w wojnę informacyjną, która charakteryzuje się dążeniem rosyjskich władz do oddziaływania na gruzińską przestrzeń informacyjną.

Słowa kluczowe: informacja, propaganda, wojna informacyjna, konflikt gruzińsko-rosyjski

Wstęp

XX stulecie charakteryzowało się trzema wydarzeniami o wielkim znaczeniu politycznym: wzrostem poziomu demokracji, wzrostem mocy informacji oraz wzrostem propagandy jako środka ochrony możliwości manipulowania opinią publiczną przed demokracją. W XXI w. rola informacji jednak nabiera jeszcze większego znaczenia, coraz bardziej zwiększając wpływ na różne grupy docelowe na każdym możliwym szczeblu. Metoda, jaką rządy przetwarzają informacje, odzwierciedla sposób, w jaki prowadzą politykę demokratyczną w erze informacji¹. Każde państwo, które myśli o perspektywie rozwoju własnego dobrobytu, musi zapewnić długoterminową strategię rozwoju oraz jednocześnie taktykę przeciwdziałania propagandzie lub wojnie informacyjnej, aby zachować swoją suwerenność oraz zdolność do zarządzania w czasie i przestrzeni.

---

¹ N. Snow, P.M. Taylor, *Routledge Handbook of Public Diplomacy*, London and New York 2009, s. 14.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie działań propagandystycznych ze strony Federacji Rosyjskiej wobec Gruzji przed 2008 r. Natomiast po konflikcie rosyjsko-gruzińskim działania przekształciły się w tryb wojny informacyjnej, która stała się rozwijającą tendencją wpływów na przestrzeń informacyjną Gruzji.

Ustalenia definicyjne

Złożoność znaczenia informacji potwierdza także przegląd literatury przedmiotu. J.O. Hicks definiuje termin jako „dane przetworzone tak, by miały znaczenie dla decydenta w konkretnej sytuacji decyzyjnej”², „dane, (...) ukształtowane lub uformowane przez człowieka w istotną i użyteczną postać”³. Według nauki o komunikacji, jak podaje P. Stacewicz, jest to „treść pewnego przekazu”⁴. Jedną z ciekawszych definicji pojęcia proponuje P. Sienkiewicz opisując informację jako „zbiór faktów, zdarzeń, cech itp. określonych obiektów (rzeczy, procesów, systemów) zawarty w wiadomości (komunikacie), tak ujęty i podany w takiej formie, że pozwala odbiorcy ustosunkować się do zaistniałej sytuacji i podjąć odpowiednie działania umysłowe lub fizyczne”⁵.

Jak podaje słownik etymologiczny „przekazywać (informacje itp.); (...) transmitować (...) do kogoś – oznacza «komunikować»”⁶.

Kompaktowa definicja komunikacji ze słownika *Oxford Learner's Dictionary* opisuje pojęcie jako czynność lub proces wyrażania pomysłów i uczuć lub przekazywania ludziom informacji; metody wysyłania informacji, zwłaszcza telefonów, radia, komputerów itp. lub dróg i kolei; wiadomość, list lub połączenie telefoniczne⁷. Według *Słownika języka polskiego* oznacza ona „podawać coś do wiadomości, przekazywać komuś informacje w bezpośrednim kontakcie”⁸. Z kolei *Encyklopedia Zarządzania* opisuje komunikację jako „proces mający na celu spowodowanie u odbiorcy informacji zmiany świadomości zamierzonej przez nadawcę”⁹.

² J.O. Hicks, *Management Information Systems: a user perspective. 3rd Ed.*, Minneapolis 1993, s. 675.

³ K.C. Laudon, J.P. Laudon, *Business Information Systems: a problem solving approach*, Chicago 1991, s. 14.

⁴ P. Stacewicz, *O pojęciu informacji. Dyskusyjne zaproszenie do dyskusji*, http://stac.calculemus.org/pdf/Dyskusja_o_informacji.pdf (1 VII 2021).

⁵ P. Sienkiewicz, *10 wykładów*, Warszawa 2005, s. 62.

⁶ *Communicate*, <https://www.etymonline.com/search?q=communicate> (15 VII 2021).

⁷ *Communication*, [w:] *Oxford Learners Dictionary*, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/communication?q=communication> (5 VII 2021).

⁸ *Komunikowanie*, [w:] *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/komunikowanie.html> (4 VII 2021).

⁹ *Komunikacja*, [w:] *Encyklopedia Zarządzania*, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Komunikacja#:~:text=Komunikacja%20to%20proces%20maj%C4%85cy%20na,komunikacj%C4%99%->

Komunikacja ze swej strony jest procesem, w którym informacja jest nie tylko punktem centralnym, ale wielokierunkowym systemem przekazywania elementów wraz ze wszystkimi jego komponentami. W języku polskim odnotowano pierwsze użycie tego słowa w XVI w. w pisowni „komunikacja” jako wspólność ludzi lub Boga i ludzi oraz „komunikować” jako przyjmować komunie, oznajmiać, porozumiewać się¹⁰.

Także powinniśmy rozważyć znaczenie słowa „dezinformacja”. Według słownika *Oxford Learner's Dictionary* pojęcie to wygląda następująco: „forma propagandy polegająca na rozpowszechnianiu fałszywych informacji z celowym zamiarem oszukania lub wprowadzenia w błąd”. Słowo „dezinformacja” (dezinformacja) wywodzi się z francuskiego (dés + informacja)¹¹.

W 1928 r. badacz propagandy E. Bernays określił propagandę jako: „spójny, trwały wysiłek w celu tworzenia i kształtowania wydarzeń, aby wpłynąć na relacje społeczeństwa z przedsiębiorstwem, ideą lub grupą”¹².

Propaganda, jak podkreślają Ch. Mull i M. Wallin, jest instrumentem wpływu strategicznego¹³. To forma dostarczania informacji, która obejmuje planowane wykorzystanie dowolnej formy komunikacji w celu wpływania na umysły, emocje i zachowania ludzi. Propagandyści mogą przekonywać publiczność różnymi metodami, ale łączy je jedno – są one wymierzone w wartości i przekonania odbiorców¹⁴.

Opinia byłego dyrektora Agencji Informacyjnej Stanów Zjednoczonych o propagandzie E.R. Murrow, który w maju 1963 r. wypowiedział się w zeznaniach przed Komitetem Kongresu, brzmiała następująco: „Amerykańskie tradycje i amerykańska etyka wymagają od nas prawdomówności, ale najważniejszym powodem jest to, że prawda jest najlepszą propagandą, a kłamstwa najgorszą. Aby być przekonującym, musimy być wiarygodni; aby być wiarygodnymi, musimy być godnymi zaufania; aby być godnymi zaufania, musimy być prawdomówni”¹⁵.

Rodzaje propagandy ewoluowały i dzisiaj można wyodrębnić trzy jej formy: białą, szarą i czarną. Biała propaganda jest prawidłowo przypisana do swojego

---

20sk%C5%82adaj%C4%85%20si%C4%99%20nast%C4%99puj%C4%85ce%20dzia%C5%82ania%3A&text=odtworzenie%20tre%C5%9Bci%20informacji%20(dekodowanie) (5 VII 2021).

¹⁰ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008, s. 13.

¹¹ *Disinformation*, [w:] *Oxford reference*, <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi-authority.20110803095721660> (20 VII 2021).

¹² E. Bernays, *Propaganda*, New York 1928, s. 25.

¹³ C. Mull, M. Wallin, *Propaganda A Tool of Strategic Influence*, [September 2013], <https://www.scribd.com/document/165110783/FACT-SHEET-Propaganda-A-Tool-of-Strategic-Influence> (29 VII 2021).

¹⁴ National Parliamentary Library of Georgia, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=-term&d=6&t=5967> (23 VI 2021).

¹⁵ *About U.S. Public Diplomacy*, Public Diplomacy Association of America, https://pdaa.publicdiplomacy.org/?page_id=6 (21 VII 2021).

prawdziwego źródła i generalnie wykorzystuje fakty i prawdziwe wiadomości w przekonujący sposób. Chociaż opiera się na prawdzie, często jest przedstawiana w sposób stronniczy¹⁶. Szara propaganda charakteryzuje się tym, że nie ma konkretnie zidentyfikowanego źródła i ukrywa swojego inicjatora¹⁷. Z kolei czarna propaganda jest fałszywie przypisywana innemu źródłu niż prawdziwy twórca. Może również opisywać użycie dezinformacji, która oznacza rozpowszechnianie fałszywych informacji jako prawdy wśród odbiorców z zamiarem, aby odbiorcy nie zdawali sobie sprawy, że jest to propaganda¹⁸.

Od propagandy należy odróżnić pojęcie wojny informacyjnej, która jest stosunkowo nowym terminem doktrynalnym w leksykonie wojskowym. Termin „obejmuje szeroki zakres niekinetycznych form konfliktów międzyludzkich”, co zwykle jest rozumiane jest jako „wykorzystywanie i zarządzanie informacjami w celu zdobycia przewagi nad przeciwnikiem, wykorzystując takie narzędzia jak propaganda, dezinformacja i zbieranie zapewnień, że własne informacje są prawdziwe”¹⁹.

Wojna informacyjna i propaganda są często używane zamiennie. Jednak teoretycznie rzecz ujmując, istnieje istotna różnica między tymi terminami. W szczególności „wojna propagandowa jest skierowana głównie do ogólnej populacji lub grupy decydentów, kreując obraz podkreślający aspekty lub relacje, które sponsorzy chcą ugruntować jako kluczowe fakty”, podczas gdy „wojna informacyjna zwykle jest skierowana do profesjonalnych decydentów i ich wspierających wywiad i jednostki analityczne”²⁰. Jak podkreśla M. Taddeo, wojna informacyjna to wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w celach ofensywnych lub defensywnych do natychmiastowego wtargnięcia, zakłócenia lub kontroli zasobów przeciwnika. Technologie informacyjno-komunikacyjne okazują się być skutecznymi i korzystnymi technologiami wojennymi, ponieważ są wydajne i stosunkowo tanie w porównaniu z ogólnymi kosztami tradycyjnych działań wojennych²¹.

W pojęciu wojny informacyjnej zawierają się: rozmieszczenie broni zrobotyzowanej, przeprowadzanie cyberataków i zarządzanie komunikacją za pośrednictwem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Ilustruje to poniższy wykres.

¹⁶ S.B. Cunningham, *The Idea of Propaganda: A Reconstruction*, Westport 2002, s. 67-68.

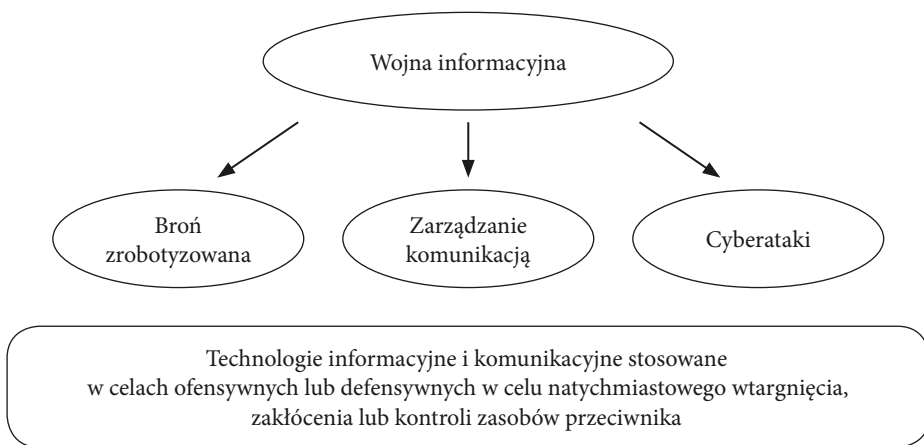
¹⁷ K.A. Osgood, *Propaganda*, [23 V 2018], <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/political-science-and-government/political-science-terms-and-concepts/propaganda> (20 V 2021).

¹⁸ J. Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, 1965, s. 5, <http://www.inlimbo.ie/summaries/long/formation.pdf> (22 VI 2021).

¹⁹ V. Daniel, *Information Warfare*, 2nd ed., Wiley 2016, s. 5-7.

²⁰ M. Taddeo, *Information Warfare: A Philosophical Perspective*, „Philosophy and Technology” 2012, vol. 25, s. 110-112.

²¹ M. Taddeo, *op.cit.*, s. 107.

Wykres 1. Komponenty pojęcia „wojna informacyjna”

Źródło: M. Taddeo, *Information Warfare: A Philosophical Perspective*, „Philosophy and Technology” 2012, vol. 25, s. 110.

Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w scenariuszach działań wojennych przez ostatnie dwie dekady było głównym przedmiotem zainteresowania rządów, agencji wywiadowczych, informatyków²² oraz ekspertów ds. bezpieczeństwa²³.

Podsumowując, pojęcia opisane powyżej nabierają coraz większego znaczenia nie tylko jako formy przekazu informacji, wiedzy lub wiadomości adresowane do społeczeństwa, ale również powoli stają się istotnym instrumentem wpływu, manipulacji oraz narzędziem kształtowania poglądów docelowych grup, w różnej skali, od określonej grupy społecznej do nieograniczonej ilości publiczności lub ludności dowolnego kraju.

Specyfika rosyjskiej propagandy

Analizując charakter rosyjskiej propagandy warto przywołać opracowane przez Edwarda Lucasa i Petera Pomerantseva sprawozdanie „Wygrywając Wojnę

²² P.W. Singer, *Robots at war: The new battlefield*, „Wilson Quarterly” 2009, nr 33(1), <https://www.wilsonquarterly.com/quarterly/winter-2009-robots-at-war/robots-at-war-the-new-battlefield/> (27 VII 2021).

²³ J. Arquilla, D.A Borer, *Information strategy and warfare: A guide to theory and practice*, New York 2007.

Informacyjną²⁴, w ramach którego autorzy analizują propagandę sponsorowaną przez rząd Federacji Rosyjskiej w Europie Środkowo-Wschodniej, w czasach gdy era informacji przeobraża się w epokę dezinformacji. W przeciwieństwie do sowieckiej propagandy, współczesne rosyjskie metody wojny informacyjnej nie promują w bezpośredni i prymitywny sposób agendy Kremla. Zamiast tego są ukierunkowane na działania wyskalowane w taki sposób, aby przy ich wykorzystaniu osiągnięto cel wywołania dezorientacji i rozproszenia pewnych grup społeczeństwa²⁵.

Zgodnie ze wspomnianym wcześniej sprawozdaniem Rosja dąży do osłabienia publicznego poparcia wobec wartości euroatlantyckich, aby zwiększyć swoją siłę i wpływ na arenie międzynarodowej²⁶. Według autorów, Federacja Rosyjska wykorzystuje szerokie spektrum narzędzi wpływu takich jak: napięcia etniczne, językowe, regionalne, społeczne i historyczne oraz promuje ruchy antysystemowe, poszerzając ich zasięg i nadając im pozory prawowitości. W konsekwencji wojna informacyjna nasila napięcia wynikające z geopolityki, kwestii gospodarczych i ideologii, tworząc konkurencję wokół tematów o charakterze kluczowym dla interesów Stanów Zjednoczonych, takich jak np. północ Bałtyku i południe Morza Czarnego²⁷.

Federacja Rosyjska dysponuje licznymi dokumentami strategicznymi, które obrazują jej poważne podejście do regulacji kwestii wpływów informacyjnych na szczeblu rządowym. W ciągu ostatnich 20 lat przyjęto kilka dokumentów o znaczeniu strategicznym, które kolejno jasno określają pierwszeństwo własnych interesów, zwiększając poziom kontroli wewnątrz państwa. Rosja demonstruje zamiar dominacji na arenie postradzieckiej, wzmacniając swoją pozycję poprzez osłabienie sąsiednich państw i tworząc sztuczne konflikty naruszające ich integralność terytorialną.

Rosja jest krajem, który najlepiej spośród wszystkich byłych członków ZSRR zdefiniował swoją politykę zagraniczną poprzez dokumenty strategiczne oraz doktryny konceptualne, co świadczy niezbicie o poważnym podejściu do analizy charakteru dokumentów strategicznych przyjętych przez Stany Zjednoczone, pomijając krytykę Rosji wobec USA, w praktyce jednak rząd Rosji stworzył odpowiednie dokumenty.

Dokument „Podstawy polityki państwowej Federacji Rosyjskiej w zakresie międzynarodowego bezpieczeństwa informacyjnego do roku 2020”²⁸ jest doku-

²⁴ L. Edward, P. Pomerantsev, *Winning the Information War, Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis, 2016, s. 2.

²⁵ M. Taddeo, *op.cit.*, s. 111-112.

²⁶ L. Edward, P. Pomerantsev, *op.cit.*

²⁷ *Ibidem*, s. 7.

²⁸ Zatwierdzony przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej 24 VII 2013 r.

mentem strategicznym Federacji Rosyjskiej, który zawiera niektóre postanowienia następujących dokumentów:

- 1) Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Federacji Rosyjskiej do 2020 roku²⁹,
- 2) Doktryna bezpieczeństwa informacyjnego Federacji Rosyjskiej³⁰,
- 3) Doktryna wojskowa Federacji Rosyjskiej³¹,
- 4) Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej i inne dokumenty planowania strategicznego Federacji Rosyjskiej³².

We wrześniu 2000 r. prezydent Federacji Rosyjskiej W. Putin podpisał doktrynę o bezpieczeństwie informacyjnym dotyczącą ustanawiania nowych zasad polityki informacyjnej Federacji Rosyjskiej³³. Doktryna bezpieczeństwa informacyjnego Federacji Rosyjskiej określa mechanizm wzmocnienia propagandy państwowej i kontroli państwa nad niezależnymi mediami. Faktycznie Federacja Rosyjska stosuje taktykę wykorzystania wojny informacyjnej w centrum swojej polityki zagranicznej już od wielu lat³⁴. Doktryna bezpieczeństwa informacyjnego pokazuje dominującą pozycję narodowych interesów Rosji w sferze informacyjnej, która, biorąc pod uwagę nowe zmiany prawne, podlega coraz większej kontroli przez rząd Federacji Rosyjskiej.

Implementacja Doktryny wojennej następuje poprzez centralizację zarządzania państwowego w zakresie obrony i bezpieczeństwa oraz jest zastosowana zgodnie z ustawodawstwem federalnym, normatywnymi aktami prawnymi prezydenta Federacji Rosyjskiej, rządu Federacji Rosyjskiej oraz organów federalnych władzy wykonawczej³⁵.

²⁹ Указ Президента РФ от 12 мая 2009 г. N 537 «О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года» (с изменениями и дополнениями) (утратил силу), [1 VII 2014], http://base.garant.ru/195521/#block_1000 (29 VII 2021).

³⁰ Доктрина информационной безопасности Российской Федерации (утв. Президентом РФ от 9 сентября 2000 г. N Пр-1895) (утратила силу), [9 IX 2000], <http://base.garant.ru/182535/> (25 VI 2021).

³¹ Военная доктрина Российской Федерации, Электронный фонд нормативно-технической и нормативно-правовой информации, [25 XII 2014], <https://docs.cntd.ru/document/420246589> (21 VII 2021).

³² Указ Президента РФ от 30 ноября 2016 г. N 640 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации», [30 XI 2016], http://base.garant.ru/71552062/#block_1000 (25 VI 2021).

³³ Указ президента Российской Федерации об утверждении Военной доктрины Российской Федерации, Москва, Кремль, 21 апреля 2000 года, N 706, [21 IV 2000], <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102041583&backlink=1&nd=102065541> (19 VII 2021).

³⁴ V. Veebel, *Russian Propaganda, Disinformation, And Estonia's Experience*, Foreign Policy Research Institute, 2015, s. 2, https://www.files.ethz.ch/isn/194051/veebel-russian_disinformation.pdf (23 VII 2021).

³⁵ A. Madej, P. Świeżak, *Informacja na temat Doktryny wojennej Federacji Rosyjskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr III, s. 177-178, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_DOKTRYNA_ROSJI.pdf (22 VII 2021).

Współczesna rosyjska teoria wojny informacyjnej wywodzi się bezpośrednio ze specpropagandy, po raz pierwszy nauczanej jako przedmiot w Rosyjskim Wojskowym Instytucie Języków Obcych w 1942 r., ale wywodzącej się głęboko z ideologii marksistowsko-leninowskiej. Agitprop – połączenie agitacji (mowa) i propagandy (słowa) – sięga lat bezpośrednio po rewolucji rosyjskiej³⁶. „Agitacja” w sowieckim leksykonie politycznym polegała na wykorzystywaniu sloganów i półprawd do wykorzystywania krzywd i kształtowania opinii publicznej. „Propaganda” to wykorzystywanie argumentów historycznych i naukowych skierowanych do elit politycznych³⁷. Działania propagandowe i dezinformacyjne były znanymi cechami zimnej wojny wobec zachodnich kręgów politycznych. Rzecz w tym, że wojna się dawno skończyła, a charakter działań został. Główna różnica pomiędzy czasami po II Wojnie Światowej a obecnymi polega na tym, że „żelazna” kurtyna została zastąpiona językiem rosyjskim. Według badania Fińskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych: administracja prezydenta Federacji Rosyjskiej zachowała dawne obowiązki Biura Politycznego i Komitetu Centralnego, w tym koordynację operacji wpływu informacji w kraju i za granicą³⁸.

Znamienne, że Rosja odmówiła przystąpienia do europejskiej konwencji o cyberprzestępczości³⁹, której celem jest zwiększenie bezpieczeństwa cybernetycznego i zapobieganie cyberzagrożeniom. Konwencja została podpisana w 2001 r., weszła w życie w 2004 r. i obecnie obowiązuje w ponad 40 krajach⁴⁰. Ale Federacja Rosyjska odmówiła podpisania także z tego względu, że państwo wykorzystuje techniki do realizacji swoich ambicji politycznych na arenie międzynarodowej.

Uwarunkowania rosyjskich działań propagandowych przed 2008 rokiem

Rozważając tematykę wpływu propagandy rosyjskiej w regionie Kaukazu Południowego, mianowicie w przestrzeni informacyjnej Gruzji, warto podkreślić, że konflikt pomiędzy Federacją Rosyjską a Gruzją nie rozpoczął się w sierpniu 2008 r., a jest głęboko zakorzeniony historycznie. Bezprecedensowa złożoność geopolityki regionu Kaukazu Południowego tworzy kalejdoskop narodów, religii

³⁶ L. Edward, P. Pomerantsev, *op.cit.*, s. 6.

³⁷ *Ibidem*, s. 60.

³⁸ K. Pynnöniemi, A. Rácz, *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, Finnish Institute of International Affairs, Grano Oy 2016, s. 47, https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2715 (25 VII 2021).

³⁹ *Convention on Cybercrime, Details of Treaty No.185*, Council of Europe, [23 XI 2001], <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185?module=treaty-detail&-treaty-num=185> (24 VII 2021).

⁴⁰ *Ibidem*.

i języków państwowych. Gruzja jest krajem, na którego terytorium miała miejsce największa liczba konfliktów wśród krajów byłego ZSRR, co miało istotny wpływ na rozwój państwa oraz na opóźnienie w jego pozycjonowaniu na arenie międzynarodowej.

Już w XIX w. Gruzja musiała bronić się przed wpływami propagandy rosyjskiej. Doskonałym przykładem jest wykorzystanie prasy i języka gruzińskiego. 8 III 1819 r. w Tbilisi powstała pierwsza gazeta w języku gruzińskim. Celem „Gazety Gruzji”⁴¹ (potem „Gazeta Gruzkańska”) było tłumaczenie wiadomości i artykułów publikowanych w gazetach Imperium Rosyjskiego na język gruziński, aby nie tylko dotrzeć do większej liczby odbiorców, ale przede wszystkim utrzymać znaczenie języka gruzińskiego i nawet wzmocnić jego wartość. Odrębnym celem było przedstawienie prawdziwych wiadomości, zamiast wersji propagandy Imperium Rosyjskiego z początku XIX w., która pisała o dekretach rosyjskiego cara i o tym, jak „dobrze” żyje naród gruziński. Znaczenie języka było kluczowe, pomimo iż w odróżnieniu od czasów współczesnych, w Gruzji XIX stulecia nie porozumiewano się tak powszechnie w języku rosyjskim. Osobną uwagę w treści gazety poświęcano regionom gruzińskim, które były wówczas przekształcane w gubernie rosyjskie. Z uwagi na ogromny wpływ gazety – pełniła ona rolę ciała politycznego i literackiego oraz służyła jako platforma do dyskusji o istocie edukacji dla społeczeństwa – i, co za tym idzie, rolę, jaką gazeta mogła odegrać w tym zakresie, zaledwie po dwóch latach funkcjonowania, w 1821 r. została ona zamknięta.

Rola języka ojczystego w Gruzji jest niezwykle ważna w źródłach informacyjnych kraju. Przykładem wyrazu szacunku wobec innych narodowości na terytorium Gruzji był utworzony w 1918 r. w Tbilisi „Tygodnik Polski”⁴². Celem Tygodnika było wsparcie migrujących do Gruzji Polaków, aby mogli w języku ojczystym informować mieszkających tam wówczas 14-16 tys. rodaków⁴³.

W latach 1918-1921 Gruzja była niezależnym państwem. W 1921 r. Armia Czerwona wkroczyła do Gruzji i kraj stracił niepodległość na 70 lat, będąc inkorporowanym do ZSRR. W tym czasie migrujące do krajów europejskich elity polityczne bezskutecznie starały się zdobyć poparcie i pomoc wśród partnerów zachodnich.

⁴¹ N. Sadghobelashvili, *Pierwsza gruzińska gazeta*, [30 V 2014], <https://reportiori.ge/old/?menuid=3&id=28555> (20 VI 2021).

⁴² A. Woźniak, „Tygodnik Polski” – nieznaną kartą z dziejów Tyfliskiej Polonii, „Pro Georgia” 1991, s. 29.

⁴³ Według danych statystycznych Stanisława Thugutta, na Kaukazie Południowym w latach 1911-1915 zamieszkiwało ok. 36 tys. osób, których rodziny wysyłano na „ciepłą Syberię” od początku XIX w. Pierwsza fala była zaś po powstaniu kościuszkowskim (A. Woźniak, „Tygodnik Polski” – czasopismo Tyfliskiej Polonii, „Etnografia Polska” 1991, nr XXXV, s. 154), potem byli polscy jeńcy wojenni z armii Napoleona, potem po powstaniu listopadowym.

Próba umiędzynarodowienia *status quo* kraju w celu zgłoszenia się o pomoc do społeczności międzynarodowej nie jest ani pierwszą, ani ostatnią dla rządu Gruzji. Jeszcze w 1907 r. ponad 3000 osób własnoręcznie podpisało „Memorandum narodu gruzińskiego”⁴⁴, którego celem było poinformowanie Międzynarodowego Kongresu w Hadze o ucisku Gruzji i braku szacunku do granic przez Imperium Rosyjskie i zatem zażądało autonomii. Stulecie później, kolejną próbą umiędzynarodowienia problemu naruszenia granic terytorialnych Gruzji był konflikt zbrojny w sierpniu 2008 r.

Gruzja jest pierwszym krajem postradzieckim, na którym Federacja Rosyjska przetestowała mechanizm masowej propagandy. Co najmniej jedna telewizja, kilku nadawców internetowych, gazety i strony internetowe wykorzystują charakterystyczne antyzachodnie komunikaty i opierają się na źródłach rosyjskich jako głównym źródle informacji⁴⁵. Przed konfliktem rosyjsko-gruzińskim głównie media były filarem propagandy Kremla, ale powoli tendencja zaczęła nabierać siły po konflikcie, ponieważ przeprowadzono referendum, w którym gruzińskie społeczeństwo absolutną większością głosów opowiedziało się za integracją z Unią Europejską oraz NATO.

Rosyjska propaganda od czasu konfliktu rosyjsko-gruzińskiego w 2008 roku

Konflikt rosyjsko-gruziński w 2008 r. był wielką tragedią dla kraju, ale również katalizatorem, który zmusił rząd do podjęcia szybkich działań w kierunku stworzenia dokumentów strategicznych na szczeblu kraju, a także, by klarownie zdefiniować i potwierdzić wektor zewnętrznej polityki państwa. W rezultacie Gruzja była pierwszym krajem postradzieckim, który stworzył „Informacyjną i Komunikacyjną Strategię Rządu Gruzji w sferze integracji do UE i NATO na okres 2014-2017” mając na celu informowanie społeczności międzynarodowej, Unii Europejskiej, USA i kraje członkowskie NATO. Strategia ta nie tylko skupia się na zewnętrznej polityce państwa, ale również jej celem jest reagowanie oraz przeciwdziałanie propagandzie rosyjskiej w przestrzeni informacyjnej⁴⁶.

⁴⁴ იპოვე შენი გვარი 1907 წლის პეტციასში რუსეთის წინააღმდეგ/ Ipove sheni gwari 1907 tslis peticiaszhi rusetis tsinaagmdeg, Radio Tavisufleba, Gruzja, [18 III 2018], <https://www.radiotavisupleba.ge/a/ipove-sheni-gvari-peticiashi-rusetis-cinaagmdeg/29127639.html?fbclid=IwAR2NykOwW0tHsKb4bMHNJVkDSnkg4ytD4SjdEEozwbUos3mbx-MuPutEiig#f> (27 VI 2021).

⁴⁵ T. Kintsurashvili, *Anti-Western Propaganda: Media Monitoring Report 2014-2015*, Media Development Foundation, Tbilisi 2015, s. 19.

⁴⁶ *Analysis of Georgian National Strategic Communication System on the Issues of Euro-Atlantic Integration*, Atlantic Council of Georgia, Konrad Adenauer Stiftung, Final Report, [20 VI 2016], s. 17.

Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 r. wyraźnie pokazała, że znaczenie konfliktów na terytorium Gruzji jest częścią większej gry geopolitycznej niż konflikt pomiędzy sąsiadującymi krajami. Rząd Gruzji, popierany przez społeczność międzynarodową, uważa, że rosyjska inwazja i późniejsze uznanie części terytorium kraju za niepodległe państwa, nastąpiło w sposób, który rażąco narusza podstawowe zasady prawa międzynarodowego, w szczególności zasady suwerenności i poszanowania integralności terytorialnej⁴⁷.

Według rosyjskiego geopolitologa Aleksandra Dugina:

Rosja stara się odzyskać kontrolę nad przestrzenią WNP, a przynajmniej zapobiec wprowadzeniu wpływów amerykańskich. Trwa walka o wpływy na Białoruś, Ukrainę, a nawet Gruzję. Rosja zawsze zdestabilizuje wewnętrzną sytuację polityczną w tych krajach, jeśli dojdzie do władzy proamerykański rząd. Dopóki sytuacja nie zostanie wstrząśnięta do tego stopnia, że rząd upadnie. Aż do inwazji wojskowej, jak to miało miejsce w Gruzji⁴⁸.

W trakcie wojny sierpniowej propaganda rosyjska określiła prezydenta Gruzji Micheila Saakaszwilę „szalonym sługusem Waszyngtonu”. Zaczynając od 20 VII, tuż przed sierpniem 2008 r., światowi detektywi cybernetyczni z „New York Times” uznali cyberataki grup prywatnych na rządowe strony ministerstw Gruzji za najbardziej zmasowane.

Po wojnie rosyjsko-gruzińskiej w przestrzeni wirtualnej pojawiła się nowa nazwa – wojna cybernetyczna. Docelowymi stronami internetowymi w czasie tego konfliktu stały się strony parlamentu Gruzji, strony mediów drukowanych, telewizja „Rustavi 2”, strona Forum Tbilisi, agencja informacyjna „Civil.Ge”, oraz strony gruzińskich ministerstw. Na przykład 11 VIII na stronie parlamentu Gruzji pojawił się obraz-kolaż zdjęć prezydenta Gruzji i Adolfa Hitlera⁴⁹.

Gruzińskie portale internetowe zostały odzyskane w możliwie najkrótszym czasie. Specjaliści z krajów bałtyckich, a także ze Stanów Zjednoczonych i Polski pomagali gruzińskim kolegom w zarządzaniu sytuacją.

W tym samym czasie wojska rosyjskie zbombardowały gruzińskie bazy wojskowe i lotniska w ramach operacji przymuszania Gruzji do pokoju⁵⁰. W rezultacie

⁴⁷ *State Strategy on Occupied Territories: Engagement Through Cooperation*, Government of Georgia, s. 3, [15 VII 2019], [http://gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyon-OccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation\(Final\).pdf](http://gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyon-OccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation(Final).pdf) (28 VII 2021).

⁴⁸ А. Дугин, *Грузины жалеют, что мы не взяли Тбилиси*, „Росбалт”, [16 XI 2010], <https://www.rosbalt.ru/main/2010/11/16/790510.html> (28 VII 2021).

⁴⁹ An image from the Web site of the Georgian Parliament after it had been defaced, [13 VIII 2008], <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/imagepages/2008/08/13/technology/13cyber.ready.html> (29 VII 2021).

⁵⁰ A. Roy, *Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'coerce Georgia to Peace'*, „International Affairs” 2008, vol. 84, issue 6, s. 1145-1171.

francuskiej misji mediacyjnej Rosja jednak przerwała działania zbrojne informując, że agresor został ukarany. „Wojska rosyjskie pozostały jednak w Osetii Południowej jako gwarancja bezpieczeństwa. W ten niebudzący wątpliwości sposób, Rosja dawała do zrozumienia, że w kategoriach realnych, a nie tylko werbalnych, traktuje Kaukaz jako swoją strefę wpływów, a na każdą próbę dokonania zmian, będzie reagować z użyciem siły włącznie”⁵¹.

Po wojnie 2008 r. Rosja uznała Abchazję i Osetię Południową za niepodległe państwa 26 VIII 2008 r.⁵². W dniu 28 VIII 2008 r. Parlament Gruzji podjął rezolucję wzywającą rząd Gruzji do zerwania stosunków dyplomatycznych z Rosją⁵³, co nastąpiło 29 VIII 2008 r. W odpowiedzi na okupację Abchazji i regionu Cchinwali / Osetii Południowej w październiku 2008 r. przez Rosję parlament gruziński przyjął ustawę o terytoriach okupowanych⁵⁴, określając nowy tryb prawny, który ma zastosowanie do dwóch regionów. Ustawę o terytoriach okupowanych opracowano zgodnie z rozporządzeniami haskimi z 1907 r., czwartą konwencją genewską z 1949 r.⁵⁵ oraz normami prawa międzynarodowego.

W odpowiedzi, w obronie przeciw propagandzie rosyjskiej przy wsparciu rządu Gruzji został stworzony telewizyjny kanał PIK, który nadawał w języku rosyjskim. Celem takiej niestandardowej decyzji stała się konieczność dostarczania informacji rosyjskojęzycznym odbiorcom w krajach byłego Związku Radzieckiego⁵⁶. Tym posunięciem z jednej strony rząd Gruzji stworzył instrument dostarczania informacji odbiorcom rosyjskojęzycznym w Gruzji, a z drugiej, równoległej, przeciwdziałał szeroko rozumianej propagandzie.

Główne przesłania propagandy kremlowskiej w Gruzji są skierowane do szerokiej części społeczeństwa. Najbardziej popularne kierunki są następujące⁵⁷:

- 1) dyskredytowanie integracji europejskiej i euroatlantyckiej Gruzji – przedstawienie procesu integracji z UE w negatywnym świetle; propagowanie

⁵¹ W. Malendowski, *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej w XX i XXI wieku. Cele – zadania – kierunki działania*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 63.

⁵² A. Roy, *Russia Resurgent?...*, *op.cit.*, s. 1159-1161.

⁵³ რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ / Rusetis federacii mier saqartwelos teritoriebis okupacii shesakheb, საქართველოს პარლამენტი/saqartwelos aprlamenti, [28 VIII 2008], <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/45004?publication=0> (28 VII 2021).

⁵⁴ *Law of Georgia on Occupied Territories*, Parliament of Georgia, [23 X 2008], <https://matsne.gov.ge/en/document/view/19132?publication=6>, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0266_EN.html (28 VII 2021).

⁵⁵ *Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Geneva, 12 August 1949, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AE2D398352C5B028C12563CD002D6B5C&action=openDocument> (27 VI 2021).

⁵⁶ D. McGuinness, *Russian-language Georgian TV to start broadcasting*, BBC News, Caucasus, [25 I 2011], <https://www.bbc.com/news/world-europe-12274548> (27 VII 2021).

⁵⁷ *Kremlin's Information War: Why Georgia Should Develop State Policy on Countering Propaganda*, Policy Paper, Institute for Development of Freedom of Information, 22 VIII 2016, s. 9-11.

- falszywych informacji o NATO, przedstawianie integracji Gruzji z NATO jako beznadziejnej i zagrażającej odbudowie integralności terytorialnej;
- 2) dyskredytowanie wartości zachodnich – przedstawianie ich jako niezgodnych z gruzińską kulturą, historią i tradycjami. Na szczególną uwagę zasługuje homofobiczny charakter propagandy Kremla, który nabiera rozpędu z każdym nowym krokiem integracji państwa w stronę UE;
  - 3) osobną uwagę propaganda rosyjska w Gruzji zwraca na prawosławie, jako wspólne cechy historyczne pomiędzy Gruzją a Rosją i promuje je jako przeciwwagę dla wartości zachodnich;
  - 4) podżeganie do negatywnych postaw wobec strategicznych partnerów Gruzji – przede wszystkim Stanów Zjednoczonych i Turcji. Propagandyści kremlowscy przedstawiają USA jako źródło globalnej destabilizacji, które postrzegają Gruzję nie jako strategicznego partnera, ale środek realizacji swoich geopolitycznych interesów. Turcja jest przedstawiana jako zagrożenie i zawłaszczanie gruzińskich terytoriów⁵⁸.

Wymienione obszary tematyczne są wykorzystywane do tworzenia swoistych „mitów”, którymi ubarwia się przekazy propagandowe. Od 2014 r. w gruzińskich mediach zidentyfikowano 98 antyzachodnich mitów⁵⁹. Według sprawozdania przeprowadzonego przez Instytut Rozwoju Wolności Informacji, większość mitów dotyczy Unii Europejskiej, co najprawdopodobniej wynika z udanej współpracy między Unią Europejską a Gruzją. Co więcej, mity dotyczące UE koncentrują się dokładnie na tych obszarach, w których Gruzja odniosła w ostatnich latach największe sukcesy – umowa o stowarzyszeniu, liberalizacja wizowa, pogłębiona i kompleksowa strefa wolnego handlu.

Poza szczególnym naciskiem na przekaz związany z tradycjami i kulturą Gruzji, najważniejszym narzędziem w wojnie informacyjnej są media. Eksperti medialni określili rosyjską propagandę i wojnę informacyjną na Ukrainie, w Gruzji i Mołdawii następującym zdaniem: „Ogniem, mieczem i programami telewizyjnymi”⁶⁰.

Rosyjsko-gruzińska wojna informacyjna weszła w kolejny etap, gdy prezydent Gruzji Eduard Szewardnadze rozpoczął aktywną współpracę z NATO jeszcze w latach 90. XX w. Po „rewolucji róż” i podwójnym referendum w styczniu 2008 r., kiedy 77% ludności Gruzji wyraziło chęć przystąpienia do NATO, wojna informacyjna była prowadzona równoległe z przygotowaniami do agresji. Wykorzystana propaganda dawno temu osiągnęła cel – stała się rzeczywistością na całej przestrzeni odbiorców rosyjskojęzycznych, ponieważ w Gruzji nie zakazano działalności kanałów telewizyjnych, jak 10 lat później zrobił to rząd Ukrainy.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 12

⁵⁹ *Ibidem*, s. 9.

⁶⁰ A. Zashko, *With Fire, Sword and TV Programs: Russian Media Activities in Post Soviet countries*, [4 IV 2016], www.osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/ognem_mechom_i_tele-syuzhetom_rossijskoe_medialviyanie_v_postsovetskikh_stranakh/ (27 VII 2021).

Kanał PIK na kilka lat stał się alternatywą dla propagandy Kremla⁶¹ i trybuną dla wygłoszenia opinii dziennikarzy, polityków, odważnych obywateli prawie ze wszystkich byłych republik radzieckich (poza Uzbekistanem i Tadżykistanem), w telewizjach których nie wolno było wypowiadać się swobodnie i na tematy, które nie były mile widziane przez rząd. Kanał spełnił swoją funkcję i nawet zjednoczył przedstawicieli krajów, których dotknął konflikt, podgrzewany przez Federację Rosyjską, ale jednak nie przetrwał długo. Po zmianie partii rządzącej w Gruzji⁶², kanał został zamknięty, a większość programów w archiwum online zlikwidowano⁶³.

Podsumowując, biorąc pod uwagę wszystkie formy propagandy i mechanizmy wojny informacyjnej wykorzystanej przez Federację Rosyjską wobec Gruzji, rząd gruziński musi przeprowadzić analizę dezinformacyjną oraz musi opracować ujednoczoną strategię dotyczącą przeciwdziałania propagandzie Kremla aby w jakiś sposób utrzymać zagrożenie suwerenności niepodległego państwa.

Zakończenie

Dzisiaj Gruzja razem z Ukrainą i Polską pozostaje celem propagandy Federacji Rosyjskiej, która w budżecie na rok 2020 trzykrotnie zwiększyła dofinansowanie środków masowego przekazu i będzie kontynuować nadawanie prorosyjskich nowości poprzez „Sputnik” w odpowiednich językach państwowych w 27 krajach odbiorczych⁶⁴. Gruzja będzie pracowała nad zewnętrzną komunikacją zagraniczną i dalej kontynuowała politykę integracji wobec Unii Europejskiej oraz struktur NATO.

---

⁶¹ *Georgia Offers Russian-Language Alternative To Kremlin TV*, RFE/RL, [25 I 2011], https://www.rferl.org/a/georgian_russian_tv/2286802.html (21 VII 2021).

⁶² Wybory prezydenckie 2013 r., przegranie partii M. Saakaszwilgo i zwycięstwo „Gruzińskiego Marzenia” B. Iwaniszwili.

⁶³ W 2014 r. rozmawiałam z News Director telewizji Ekateriną Konstrikadze i według niej największym problemem dla strony rosyjskiej był cykl programów „Cała prawda o Czeczeniu”. W programach uczestniczyli Czeczeńcy, którzy już wyemigrowali z Rosji i dlatego mogli mówić prawdę, nie bojąc się, że będą przez to zabici oni albo członkowie ich rodzin.

⁶⁴ *Проект бюджета на 2020-2022 годы, Опубликован проект бюджета России на ближайшие три года*, [25 IX 2019], <https://tass.ru/ekonomika/6928986> (20 VII 2021); *Проект бюджета на 2020-2022 годы*, [3 XII 2019], <https://tass.ru/proekt-byudzheta-na-2020-2022-gody> (20 VII 2021).

Abstract

Irina Tkeshelashvili

Russian Propaganda in Georgian Informational Space Before and After Conflict in August 2008

Given text represents an attempt to show propagandistic approach and relevant activities from Russian Federation towards Georgia before the conflict in August 2008 and afterwards. On the other hand, after the August 2008, the actions turned into a mode of information warfare, which became a growing tendency to influence Georgia's information space.

Keywords: information, propaganda, information warfare, Russian-Georgian conflict

References

- About U.S. Public Diplomacy*, Public Diplomacy Association of America, https://pdaa.publicdiplomacy.org/?page_id=6.
- Allison, R., *Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'coerce Georgia to Peace'*, „International Affairs” 2008, vol. 84, issue 6.
- Analysis of Georgian National Strategic Communication System on the Issues of Euro-Atlantic Integration*, Atlantic Council of Georgia, Konrad Adenauer Stiftung, Final Report, 20 VI 2016.
- Arquilla, J., Borer, D.A., *Information strategy and warfare: A guide to theory and practice*, New York 2007.
- Bernays, E., *Propaganda*, New York 1928.
- Convention on Cybercrime, Details of Treaty No.185*, Council of Europe, 23 XI 2001, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185?module=treaty-detail&treatyenum=185>.
- Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Geneva, 12 VIII 1949, <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AE2D398352C5B028C12563CD002D6B5C&action=openDocument>.
- Cunningham, S.B., *The Idea of Propaganda: A Reconstruction*, Westport 2002.
- Doktrina informacionnoi bezopasnosti Rossiiskoi Federacii (utv. Prezidentom RF ot 9 sentiabria 2000g Pr-1895) (utrtila silu)*, 9 IX 2000, <http://base.garant.ru/182535/>.
- Dugin, A., *Gruziny zhaleiut, chto ne vziali Tbilisi*, Rosbalt, 16 XI 2010, <https://www.rosbalt.ru/main/2010/11/16/790510.html>.

- Ellul, J., *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, 1965, <http://www.inlimbo.ie/summaries/long/formation.pdf>.
- Ipove sheni gwari 1907 tslis peticiaszhi rusetis tsinaagmdeg*, Radio Tavisufleba, 18 III 2018, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/ipove-sheni-gvari-peticiashi-rusetis-cinaagmdeg/29127639.html?fbclid=IwAR2NykOwW0tHsKb4bMHNJVkDSnkg4ytD4SjdEEozwbUos3mbx-MuPutEiig#>.
- Kintsurashvili, T., *Anti-Western Propaganda: Media Monitoring Report 2014-2015*, Media Development Foundation, Tbilisi 2015.
- Kremlin's Information War: Why Georgia Should Develop State Policy on Countering Propaganda*, Policy Paper. Institute for Development of Freedom of Information, 22 VIII 2016.
- Law of Georgia on Occupied Territories*, Parliament of Georgia, 23 X 2008, <https://matsne.gov.ge/en/document/view/19132?publication=6>.
- Lucas, E., Pomerantsev, P., *Winning the Information War. Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, Center for European Policy Analysis, 2016.
- Madej, A., Świeżak, P., *Informacja na temat Doktryny wojennej Federacji Rosyjskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr III.
- Malendowski, W., *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej w XX i XXI wieku. Cele – zadania – kierunki działania*, „Przegląd Strategiczny 2017, nr 10.
- McGuinness, D., *Russian-language Georgian TV to start broadcasting*, BBC News, 25 I 2011, <https://www.bbc.com/news/world-europe-12274548>.
- MFA Georgia*, „New York Times”, 13 VIII 2008, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/imagepages/2008/08/13/technology/13cyber.ready.html>.
- Mull, Ch., Wallin, M., *Propaganda A Tool of Strategic Influence*, September, 2013, <https://www.scribd.com/document/165110783/FACT-SHEET-Propaganda-A-Tool-of-Strategic-Influence>.
- National Parliamentary Library of Georgia*, <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=6&t=5967>.
- Osgood, K.A., *Propaganda*, 23 V 2018, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/political-science-and-government/political-science-terms-and-concepts/propaganda>.
- Pisarek, W., *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008.
- Proekt Biudzheta na 2020-2022 gody. Opublikovan proekt biudzheta Rossii na blizhaishie tri goda*, 3 XII 2019, <https://tass.ru/ekonomika/6928986>.
- Pynnöniemi, K., Rácz, A., *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, Finnish Institute of International Affairs, Grano Oy 2016, https://cepa.ecms.pl/files/?id_plik=2715.
- Rusetis federaciis mier saqartwelos teritoriebis okupaciis shesakheb, saqartwelos aprlamenti*, 28 VIII 2008, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/45004?publication=0>.

- Sadghobelashvili, N., *Pierwsza gruzińska gazeta*, 30 V 2014, <https://reportiori.ge/old/?menuid=3&id=28555>.
- Singer, P.W., *Robots at war: The new battlefield*, „Wilson Quarterly” 2009, nr 33(1), <https://www.wilsonquarterly.com/quarterly/winter-2009-robots-at-war/robots-at-war-the-new-battlefield/>.
- State Strategy on Occupied Territories: Engagement Through Cooperation*, Government of Georgia, 15 VII 2019, [http://gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation\(Final\).pdf](http://gov.ge/files/225_31228_851158_15.07.20-StateStrategyonOccupiedTerritories-EngagementThroughCooperation(Final).pdf).
- Taddeo, M., *Information Warfare: A Philosophical Perspective*, „Philosophy and Technology” 2012, vol. 25.
- Ukaz Prezidenta RF ot 12 maia 2009 g N 537 *O strategii nacional'noi bezopasnosti Rossiiskoi Federacii do 2020 goda* (s izmeneniami i dopolneniami) (utrutil silu), 1 VII 2014, http://base.garant.ru/195521/#block_1000.
- Ukaz Prezidenta RF ot 30 noiabria 2016 g N 640 *Ob utverzhdenii Konceptcii vneshnei politiki Rossiiskoi Federacii*, 30 XI 2016, http://base.garant.ru/71552062/#block_1000.
- Ventre, D., *Information Warfare*, Wiley 2016.
- Veebel, V., *Russian Propaganda, Disinformation, And Estonia's Experience*, Foreign Policy Research Institute, 2015, https://www.files.ethz.ch/isn/194051/veebel-russian_disinformation.pdf.
- Voennaia doktorina Rossiiskoi Federacii*, Elektronnyi fond normativno-tehnicheskoi i normativno-pravovoi informacii, 25 XII 2014, <https://docs.cntd.ru/document/420246589>.
- Woźniak, A., „Tygodnik Polski” – *czasopismo Tyfliskiej Polonii*, „Etnografia Polska” 1991, nr XXXV.
- Woźniak, A., „Tygodnik Polski” – *nieznana karta z dziejów Tyfliskiej Polonii*, „Pro Georgia” 1991.
- Zashko, A., *With Fire, Sword and TV Programs: Russian Media Activities in Post-Soviet countries*, 4 IV 2016, http://www.osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/ognem_mechom_i_tesyuzhetom_rossiyskoe_mediaivlianie_v_postsovetskikh_stranakh/.

Irina Tkeshelashvili – mgr prawa międzynarodowego, doktorantka w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Opolskiego.

ORCID: 0000-0002-2847-3876